

УДК 330.322:338

М. М. Ігнатенко,

д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки, ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди", м. Переяслав-Хмельницький
ORCID ID: 0000-0002-5713-7951

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.8.3

ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ФОРМАТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

N. Ignatenko,

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economics,
Pereiaslav-Khmelnytsky Hrygorii Skovoroda State Pedagogical University, Pereiaslav-Khmelnytsky

FINANCIAL AND INVESTMENT ACTIVITY OF AGRARIAN ENTERPRISES IN THE FORMAT OF SOCIAL RESPONSIBILITY

У статті визначено зміст та особливості здійснення фінансово-інвестиційної діяльності аграрних підприємств у форматі соціальної відповідальності. Виявлено її нестійкий і непослідовний характер та причини, які його спричинили. Визначено чинники при розробці інноваційно-інвестиційного проекту, а також роль й значення прибутку як потенційного ресурсу фінансування їх інноваційного розвитку на засадах соціальної відповідальності. Обґрунтовано поняття "інноваційно-інвестиційний проект". Розроблено джерела та резерви розвитку на перспективу. Особливо увагу при цьому акцентовано на власних ресурсах за умови державної підтримки сталого фінансово-інвестиційного середовища. Обґрунтовано необхідність здійснення моніторингу й контролю фінансово-інвестиційної діяльності у контексті вимог соціальної відповідальності. Визначено на основі міжнародного досвіду ефективні державні стимули інноваційно-інвестиційної діяльності у форматі соціальної відповідальності.

The article defines the content and features of realization of financial and investment activity of agrarian enterprises in the format of social responsibility. Its unstable and inconsistent nature and the reasons that caused it are revealed. The factors are determined during the development of innovation-investment project, as well as the role and importance of profit as a potential resource for financing their innovation development on the basis of social responsibility. It is noted that in the last period there is a practical lack of sources of funding at the expense of domestic investors and the state in the process of building up the innovative potential of the industry. A positive factor is the promotion of state optimization of the amortization policy of agricultural enterprises and the formation of a source of funding for a simple reproduction of innovative character. The concept of "innovation-investment project" is substantiated. It is determined that realization of the main objectives of financial and investment activity requires assessment and diagnostics of sources of financial and investment resources, drafting of plans and projects, which reflect the peculiarities of their achievement and implementation with the benefit of business and for rural communities and rural areas of their placement. Developed sources and development reserves for the future. Particular attention in this case is focused on own resources provided the state supports a stable financial and investment environment. The necessity of monitoring and control of financial and investment activity in the context of requirements of social responsibility is substantiated. It is revealed that the development of scientific and innovative activity is the key to intensive technical and technological upgrading of production, raising the level of competitiveness of the economy of agrarian enterprises, which will create wide opportunities for the production of competitive products oriented on the external and internal markets. The effective state incentives for innovation and investment activities in the format of social responsibility are determined on the basis of international experience.

Ключові слова: фінансово-інвестиційна діяльність, аграрні підприємства, соціальна відповідальність, агробізнес, інноваційно-інвестиційні проекти, системи фінансування, механізми, ендаумент, менеджмент, напрями, удосконалення, управління, перспективи.

Key words: financial and investment activity, agrarian enterprises, social responsibility, agricultural business, innovation-investment projects, financing systems, mechanisms, endowment, management, directions, improvement, management, prospects.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Власники та менеджмент суб'єктів господарювання агросфери під впливом як внутрішніх переконань, так і вимог зовнішнього бізнесового середовища дедалі більше розуміють важливість і нагальну необхідність зберігати й удосконалювати світ, у якому вони діють. Прогре-

сивні стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств у сучасному світі тісно пов'язані із поняттями соціальної відповідальності (СВ), соціальних інвестицій та інновацій, націлені на збагачення людського капіталу, розвиток місцевих громад, підтримання культурних цінностей і збереження довкілля. Підприємства реалізу-

ють цілі своєї діяльності шляхом здійснення інноваційно-інвестиційних проектів. Найбільш далекоглядні з них розробляють бізнесові та інноваційно-інвестиційні проекти у форматі соціальної відповідальності. Тому дослідження вказаних питань є актуальним, має значне теоретичне й практичне значення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Необхідно зазначити, що проблеми розвитку соціальної відповідальності аграрних підприємств ґрунтовно досліджувалися у працях відомих зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів. Серед них Д. Баюра, О. Грішнова, В. Колот, М. Ігнатенко та інші науковці. Проте питання здійснення фінансово-інвестиційної діяльності на засадах фінансової відповідальності вимагають поглиблених розробок. Це пояснюється необхідністю раціонального й відповідального використання обмежених фінансових та інвестиційних ресурсів, які направляються на соціально орієнтовані заходи, програми, проекти.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є визначення особливостей, проблем і тенденцій розвитку фінансово-інвестиційної діяльності аграрних підприємств у форматі соціальної відповідальності й обґрунтування на цій основі перспективних джерел, форм і напрямів її здійснення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних умовах розвитку сільського господарства підготовка інноваційно-інвестиційних проектів на засадах соціальної відповідальності передбачає не тільки оцінку ефективності грошових вкладень і визначення терміну їх окупності [1, с. 279]. Йдеться про визначення ролі суб'єктів аграрного господарювання у розвитку країни чи регіону, міри їх впливу на стейкхолдерів і можливості покращення навколишнього світу. Проте ці ідеї ще не досить поширені серед українських підприємців — представників агробізнесу. Тому реалізація основних цілей фінансово-інвестиційної діяльності вимагає оцінки та діагностики джерел фінансово-інвестиційних ресурсів, складання планів і проектів, у яких відображаються особливості їх досягнення та виконання з користю для бізнесу і для сільських громад, сільських територій їх розміщення [2, с. 174].

Загалом, фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності в аграрних підприємствах країни як напряму соціальної відпові-

дальності здійснюється, переважно, за рахунок власних коштів, хоча щорічно ця частка зменшується: у 2007 р. вона складала 87,7%, у 2012 р. — 59,4%, у 2017 р. — 52,9%. Це відбулося в результаті зменшення частки фінансування інноваційної діяльності за рахунок іноземних інвесторів (або вітчизняних, але капітали яких виведені за кордон) у 2012 р. та за рахунок зменшення обсягів кредитування — у 2013 р.

Що стосується сільськогосподарських підприємств як сфери залучення інвестицій і впровадження інновацій, то відбувається суттєвий спад їх частки у структурі фінансування інноваційної діяльності підприємств всього національного господарства. У 2007 р. вона становила 17,9%, у 2012 р. — 7,6%, у 2017 р. — 6,5%. Проте значний інтерес до суб'єктів господарювання аграрної сфери виявили іноземні інвестори. У 2006 р. основна частка кредитних ресурсів та іноземних інвестицій у промислові підприємства припадала на харчові та переробні і складала 50,0% і 62,0% відповідно.

Це забезпечило, значною мірою, їх соціальну відповідальність щодо виробництва на основі відтворення техніки та технологій на інноваційній основі; економічне зростання; підвищення ефективності діяльності та конкурентоспроможності [3, с. 329]. Проте іноземні інвестори не здійснювали цільових фінансових вкладень в аграрні підприємства у весь цикл агропромислового відтворення якісної сільськогосподарської сировини і продукції, тим самим не стимулюючи її надходження. Натомість, все більшого поширення почала набувати практика формування вертикально інтегрованих агропромислових або/та агропереробних формувань — агрохолдингів, агропромислових компаній та корпорацій, агрокомплексів з великим рівнем капіталізації [4, с. 98].

Але, починаючи з 2012 р., іноземні інвестори взагалі перестали фінансувати інновації, а за рахунок кредитів як джерела інвестування цей показник склав лише 12,0%. У 2013 р. навпаки, зросла частка їх фінансування у сільськогосподарських підприємствах за рахунок іноземних інвесторів до 16,5%, а за рахунок кредитів значно зменшилась і склала 1,0%. Майже не змінюється частка власних коштів суб'єктів господарювання агросфери у структурі фінансування інноваційної діяльності порівняно з показниками всього національного господарства. У 2007 р. вона становила 14,2%, у 2012 р. — 11,2% та в 2017 р. — 11,4%.

Необхідно зауважити, що в останній період (2015—2018 рр.) спостерігається практична відсутність джерел фінансування за рахунок вітчизняних інвесторів та держави у процесі на-

рощування інноваційного потенціалу галузі [5, с. 43]. Позитивним фактором є сприяння держави оптимізації амортизаційної політики сільськогосподарських підприємств і формування джерела фінансування на просте відтворення інноваційного характеру. Також зменшується питома вага фінансування за рахунок іноземних інвесторів та кредитів.

Такі коливання частки кредитних ресурсів свідчать про нестабільність кредитно-банківських механізмів, здатних підтримати на засадах соціальної відповідальності формування інноваційних процесів у сільськогосподарських підприємствах [6, с. 62]. Останні вдаються до залучення кредитів, виходячи із умов їх доступності та потреб, що виникають. Жорсткі умови та короткі терміни надання кредитів, необхідність наявності застави, розмір відсоткових ставок тощо наразі стримують використання цього джерела.

Постійно зростає питома вага фінансування інновацій суб'єктів господарювання агрофери за рахунок власних джерел у їх абсолютному вимірі. У 2007 р. вона становила 69,5%, у 2012 р. — 87,5%, 2017 р. — 92,9%. Це вказує на поступовий їх перехід на самофінансування інновацій. Оскільки основу власних коштів сільськогосподарських підприємств становлять нерозподілений прибуток та амортизаційні відрахування, можна зробити загальний висновок про зростання ролі й значення прибутку як потенційного ресурсу фінансування їх інноваційного розвитку на засадах соціальної відповідальності [7, с. 69].

Водночас, враховуючи поширену серед вітчизняних суб'єктів господарювання, у т.ч. в аграрній сфері, практику приховування реального прибутку з метою зниження оподаткування, державі слід вжити заходів щодо зменшення норми оподаткування прибутку підприємств, який спрямовується на інноваційний розвиток і соціальну відповідальність. Це сприятиме притоку фінансових та інвестиційних ресурсів в інноваційну сферу як прояву їх соціальної відповідальності.

Державна підтримка інвестування інновацій означає стимулювання збільшення обсягів власних коштів аграрних підприємств, що витрачаються на соціальну відповідальність з метою активізації інноваційної діяльності [8, с. 12]. Цьому сприятиме нарощування потенціалу державного фінансування інновацій; збільшення обсягів кредитування інноваційних проектів; створення умов для нарощування інвестицій в інноваційно активних суб'єктах господарювання агрофери, які здійснюють соціально відповідальні проекти.

Інноваційно-інвестиційний проект можна визначити як сукупність цілеспрямованих, послідовно орієнтованих у часі, одноразових, комплексних заходів або дій, що мають на меті досягнення певних соціально-економічних результатів в умовах обмежених ресурсів і заданості термінів їх початку і завершення [9, с. 8]. При його розробці на засадах соціальної відповідальності мають враховуватися такі чинники:

- відповідність окремого проекту інвестиційній, соціальній, екологічній стратегії сільськогосподарських підприємств та загальній стратегії діяльності, у т.ч. соціальної у її складі. Відповідно, стратегічно орієнтовані на соціально відповідальне ведення бізнесу, вони мають враховувати це при виборі інвестиційних проектів;

- комплексність процесу інвестування (системний підхід). З позицій СВ це означає врахування соціального й екологічного ефекту поряд з економічним;

- наявність фінансово-інвестиційних джерел і ресурсів, кваліфікованого персоналу та задані часові межі реалізації проекту;

- невизначеність ринкового середовища та ризиків діяльності, у т.ч. можливість недостатньої соціальної стійкості суспільства;

- доцільність альтернативних напрямів вкладення коштів у соціально орієнтовані проекти;

- врахування сучасних вимог до бізнесової діяльності, в тому числі суспільного попиту на соціально відповідальне ведення агробізнесу.

Визначені чинники й характеристики найбільшою мірою впливають на ефективність інноваційно-інвестиційних проектів у контексті соціальної відповідальності [10, с. 167]. Проекти з низьким рівнем ризикованості є більш надійними, проте рівень прибутковості таких проектів є значно нижчим, ніж венчурних. Наявність низки альтернативних, рентабельніших напрямів вкладання коштів у розвиток агробізнесу, сільського соціуму може сприяти навіть відмові від поточного проекту [11, с. 141]. Це спонукає до здійснення моніторингу фінансово-інвестиційної діяльності, контролю результативності інноваційно-інвестиційних проектів та впровадження найбільш оптимальних з них відповідно до вимог соціально відповідального ведення агробізнесу.

ВИСНОВКИ

Розвиток науково-інноваційної діяльності є запорукою інтенсивного технічного і технологічного оновлення виробництва, підвищення рівня конкурентоспроможності економіки аграрних підприємств, що створюватиме широкі можливості для виробництва конкурентоспроможної продукції, орієнтованої на

зовнішній і внутрішній ринки. Тому потрібно враховувати переконливий досвід США, Німеччини, Італії, Франції, інших передових країн. Він показує, що ефективними державними стимулами інноваційно-інвестиційної діяльності у форматі соціальної відповідальності є система пільгового оподаткування; система пільгових кредитів, субсидій і виплат сільськогосподарським підприємствам; прискорена амортизація машин та обладнання (основного капіталу).

Літератури:

1. Колот А.М., Грیشнова О.А., Брінцева О.Г. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку: монографія. Київ: КНЕУ, 2012. 501 с.
2. Ігнатенко М.М. Стратегії та механізми управління розвитком соціальної відповідальності суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки: монографія. Херсон: Айлант, 2015. 470 с.
3. Васильчак С.В., Жидяк О.Р. Формування інвестиційного клімату в аграрних підприємствах. Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького. 2014. № 1(58), Ч. 2. С. 327—331.
4. Мармуль Л.О., Ксьонжик І.В. Інвестування інноваційного розвитку харчових і переробних підприємств: монографія. Миколаїв, МДАУ, 2011. 153 с.
5. Чорна М.В., Глухова С.В. Формування ефективної інвестиційної політики підприємства: монографія. Харків: ФО-П Шейніна О.В., 2010. 210 с.
6. Романюк І.А. Нові чинники та концепції здійснення інтенсифікації сільського господарства. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2016. № 4 (36). С. 60—63.
7. Яценко О.В. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2009. Вип. 2. С. 65—73.
8. Кропивко М.Ф. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем. Економіка АПК. 2012. № 3. С. 3—15.
9. Єрмаков О.Ю., Ігнатенко М.М. Фінансово-інвестиційне забезпечення виробничих інновацій та соціальної відповідальності аграрних підприємств. Інвестиції: практика та досвід. № 18. 2015. С. 7—10.
10. Римар І.А. Соціальні інвестиції як форма соціальної відповідальності підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 9. С. 165—168.
11. Панухник О.В., Плекан У.М. Фінансові ресурси підприємств у системі факторів здійснення соціально відповідальної діяльності. Вісник Сумського національного аграрного університету. 2017. № 11. С. 139—143.

References:

1. Kolot, A.M. Hrishnova, O.A. and Brintseva, O.H. (2012), *Sotsialna vidpovidalnist: teoriya i praktyka rozvytku* [Social responsibility: theory and practice of development], KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Ihnatenko, M.M. (2015), *Stratehiyi ta mekhanizmy upravlinnya rozvytkom sotsialnoyi vidpovidalnosti subyektiv hospodaryuvannya ahrarnoyi sfery ekonomiky* [Strategies and mechanisms for managing the development of social responsibility of economic entities of the agrarian sector of the economy], Aylant, Kherson, Ukraine.
3. Vasylychak, S.V. and Zhydyak, O.R. (2014), "Formation of investment climate in agrarian enterprises", *Naukovyy visnyk LNUVMBT im. S.Z. Gzhytskoho*, vol. 1(58), pp. 327—331.
4. Marmul, L.O. and Ksonzhyk, I.V. (2011), *Investuvannya innovatsiynoho rozvytku kharchovykh i pererobnykh pidpryyemstv* [Investing in innovative development of food and processing enterprises], MDAU, Mykolayiv, Ukraine.
5. Chorna, M.V. and Hlukhova, S.V. (2010), *Formuvannya efektyvnoyi investytsiynoyi polityky pidpryyemstva* [Formation of an effective investment policy of the enterprise], FO-P Sheynina O.V., Kharkiv, Ukraine.
6. Romanyuk, I.A. (2016), "New factors and concepts for intensifying agriculture", *Visnyk Berdyanskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, vol. 4 (36), pp. 60—63.
7. Yatsenko, O.V. (2009), "Foreign experience of state regulation of innovation and investment activity", *Visnyk ahrarnoyi nauky Prychornomorya*, vol. 2. pp. 65—73.
8. Kropyvko, M.F. (2012), "Increasing the competitiveness and social orientation of agro-industrial production based on the development of cluster systems", *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 3—15.
9. Yermakov, O.YU. and Ihnatenko, M.M. (2015), "Financial and investment support of industrial innovations and social responsibility of agrarian enterprises", *Investytsiyyi: praktyka ta dosvid*, vol. 18, pp. 7—10.
10. Rymar, I.A. (2012), "Social investment as a form of corporate social responsibility", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 9, pp. 165—168.
11. Panukhnyk, O.V. and Plekan, U.M. (2017), "Financial resources of enterprises in the system of factors of socially responsible activity", *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, vol. 11, pp. 139—143.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2019 р.